

ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

КОТВИЦЬКА Наталія Миколаївна

УДК 338.22.021

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ
ЕФЕКТИВНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПОЛІТИКИ
В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка
та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному науково-дослідному інституті інформатизації та моделювання економіки Міністерства економіки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук,
заслужений економіст України
Любіч Олександр Олексійович,
Державний науково-дослідний інститут інформатизації
та моделювання економіки Міністерства економіки України ,
директор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Шевчук Василь Якович,
Інститут законодавства Верховної Ради України,
заступник директора Інституту – завідувач відділом комплексних
проблем державотворення

кандидат економічних наук, доцент
Шпикуляк Олександр Григорович,
ІНЦ "Інститут аграрної економіки УААН",
завідувач відділу

Захист відбудеться 7 травня 2009 р. о 14:30 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.867.02 в Інституті законодавства Верховної Ради України за адресою: 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту законодавства Верховної Ради України за адресою: 04053, м. Київ, пров. Несторівський, 4.

Автореферат розісланий " ____ " березня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.В. Березянко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Аграрний сектор економіки (сільське господарство, харчова і переробна промисловість) забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність країни. У сільській місцевості проживає третина загальної чисельності населення України, в аграрній галузі зайнято близько 4 млн. осіб із 16 млн. осіб сільського населення. Від стану галузі безпосередньо залежать економічна незалежність країни, добробут і благополуччя її громадян. Останніми роками особливої актуальності набули проблеми забезпечення соціально-економічних гарантій стабільного продовольчого забезпечення населення, що обумовлює необхідність формування ефективної агропродовольчої політики з метою гарантованого забезпечення продовольчої незалежності й продовольчої безпеки держави.

Перехід до ринкової економіки, реформування аграрного сектора відповідно до вимог економічних законів ринку зумовлюють особливу увагу до формування агропродовольчої політики в нових умовах. Саме нині, коли особливо чітко просліджуються як недоліки та помилки в аграрній реформі, так і елементи тих позитивних результатів, заради яких здійснювалися кардинальні економічні перетворення, актуальним є розроблення наукових засад формування ефективної агропродовольчої політики з метою забезпечення продовольчої безпеки країни, що відповідає принципам функціонування ринкової економіки і як пріоритет економічної політики держави має визначати напрями її здійснення. Основний тягар у забезпеченні продовольчої безпеки лягає саме на суб'єкти держави, які несуть безпосередню відповідальність перед населенням за його достатнє забезпечення якісним продовольством.

На актуальність розробки засад ефективної агропродовольчої політики, в контексті продовольчої безпеки як пріоритету агропродовольчої політики, вказують численні теоретичні дослідження і узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема Л.І. Абалкіна, А.І. Алтухова, В.Я. Амбросова, М.Ф. Бабієнка, О.О. Бакаєва, Ю.Д. Білика, В.І. Бойка, П.П. Борщевського, Є.А. Бузовського, В.І. Власова, В.П. Галушка, А.В. Гордєєва, О.І. Гойчук, А.С. Даниленка, Б.М. Данилишина, Д.П. Доманчука, З.І. Ільїної, М.В. Калінчика, Л.В. Канторовича, С.М. Кваші, П.А. Лайка, І.І. Лукінова, А.С. Лисецького, Л.О. Мармуль, В.В. Маслакова, В.М. Олійника, Б.Й. Пасхавера, Е.Е. Румянцевой, П.Т. Саблука, О.Г. Спекуляка, І.Н. Топіхи, В.О. Точиліна, В.М. Трегобчука, І.Г. Ушачева, А.А. Фесини, М.Й. Хорунжого, Ю.С. Хромова, Л.М. Худолій, С.В. Цюпка, Г.В. Черевка, В.Я. Шевчука, О.М. Шпичака, О.В. Шубравської, В.В. Юрчишина; наукові доробки вчених, які досліджували проблеми національної безпеки, – І.Ф. Бінька, І.Я. Богданова, В.М. Гейця, М.М. Єрмошенка, Я.А. Жаліла, Т.Т. Ковальчука, В.І. Мунтіяна, Г.А. Пастернака-Таранушенка, С.І. Пирожкова, В.К. Сенчагова, В.Т. Шлемка та інших вчених-економістів.

Вказані вчені наголошують на необхідності концептуального визначення поняття “продовольча безпека”, вироблення і впровадження оцінних критеріїв визначення ступеня її забезпечення.

Незавершеність наукових розробок щодо формування сучасної аграрної політики і значений вибір її пріоритетів у контексті забезпечення продовольчої безпеки, механізмів державного регулювання та істотна практична значущість цієї проблеми для держави підтверджують об'єктивний характер актуальності теми

дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення, практичні висновки та рекомендації дослідження були отримані на базі науково-дослідних робіт, виконаних в Державному науково-дослідному інституті інформатизації та моделювання економіки Міністерства економіки України, зокрема за темами: “Визначення системи індикаторів продовольчої безпеки та розробка заходів щодо їх оптимізації” (№ ДР 0106U010685, 2006 р.), особистий внесок автора – визначення індикаторів продовольчої безпеки і обґрунтування доцільності їх застосування, розроблення заходів щодо їх оптимізації; “Розроблення інформаційної моделі системи взаємозв’язаних показників і факторів продовольчої безпеки на основі аналізу стану продовольчих ринків” (№ ДР 0107U011478, 2007 р.), особистий внесок автора – виконання статистичних досліджень динамічних рядів показників продовольчої безпеки, спрямованих на побудову інформаційної моделі системи взаємозв’язаних індикаторів та факторів продовольчої безпеки як сукупності регресійних рівнянь між індикаторами (залежні змінні) та визначними факторами (незалежні змінні) продовольчої безпеки з урахуванням виявлених кореляційних залежностей, кореляційний аналіз факторів та індикаторів продовольчої безпеки, побудова динамічних рядів індикаторів продовольчої безпеки за 1999 – 2006 рр.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка методологічних і практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення продовольчої політики та пропозицій щодо його удосконалення.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких головних завдань:

- аналіз існуючих концепцій вирішення продовольчої проблеми з урахуванням досвіду економічно розвинених країн та країн із схожою економікою (держави-учасниці СНД), дослідження складу, значення і взаємозв’язку чинників продовольчої безпеки на всіх рівнях її забезпечення;
- виявлення основних теоретичних підходів до сутності продовольчої безпеки ;
- обґрунтування необхідності державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки;
- аналіз стану та методів регулювання розвитку АПК;
- розробка методики, критеріїв і показників оцінювання рівня продовольчої безпеки;
- виявлення особливостей агропродовольчої політики з метою формування напрямів підвищення продовольчої безпеки;
- визначення напрямів та системи заходів, що сприяють підвищенню продовольчої безпеки;
- вдосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення продовольчої безпеки.

Об'єкт дослідження – процес формування агропродовольчої політики держави.

Предмет дослідження – організаційно-економічні засади формування ефективної агропродовольчої політики держави в ринкових умовах.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що ефективна політика держави та методи щодо вдосконалення системи регулювання є достатньою умовою забезпечення продовольчої безпеки на національному рівні.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано такі методи досліджень: абстрактно-логічний (при теоретичному узагальненні й формуванні висновків), статистико-економічний (у процесі аналізування регулювання розвитку

агропромислового виробництва), розрахунково-конструктивний (для удосконалення системи державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки), системний підхід, теорія економічних систем й економіко-математичне моделювання – для доведення системної сутності продовольчої безпеки як найважливішої підсистеми економічної безпеки держави та ін.

Інформаційною базою дослідження є Закони України, Укази та Розпорядження Президента України, Рішення РНБО України, постанови Кабінету Міністрів України, інші законодавчі, нормативні та методичні матеріали органів законодавчої та виконавчої влади; офіційні статистичні дані Державного комітету статистики України, офіційні матеріали Міністерства фінансів, Міністерства економіки, Державного казначейства та Державної податкової адміністрації України, пов'язані із забезпеченням агропродовольчої політики держави; наукові праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з проблем державного забезпечення продовольчої безпеки та інші джерела інформації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

вперше:

- розроблені інформаційно-аналітичні моделі взаємопов'язаних показників та факторів продовольчої безпеки;
- розроблені науково-методичні підходи до створення методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки;

удосконалено:

- підходи до формування напрямів державної підтримки розвитку АПК;
- методику визначення критеріїв ефективності державного регулювання аграрного сектора економіки в умовах ринкових відносин;
- спосіб визначення підходів до дослідження економічної безпеки, її сутності та зв'язку з продовольчою безпекою;
- методику діагностування стану продовольчої безпеки;
- підходи до застосування сучасних інформаційних технологій в аграрному секторі економіки;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні засади продовольчої безпеки держави та її місця в економічній безпеці країни;
- дослідження складових продовольчої безпеки, її місця й ролі в умовах трансформації ринкових відносин;
- питання оптимізації складу системи індикаторів продовольчої незалежності й продовольчої безпеки;
- процедури визначення напрямів державного регулювання рівня оплати праці як способу забезпечення ефективної агропродовольчої політики;
- пропозиції щодо застосування мережі інформаційно-маркетингових центрів (ІМЦ) для потреб сільгоспвиробників;
- підходи до підвищення продовольчої безпеки держав-учасниць СНД шляхом формування узгодженої агропромислової політики.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення й одержані наукові результати є базисом для подальшого дослідження проблем формування ефективної агропродовольчої політики та вдосконалення системи державного регулювання забезпечення продовольчої безпеки.

Положення та висновки, викладені в дисертаційному дослідженні, використані відділом продовольчого забезпечення та продовольчої безпеки Міністерства

економіки України при підготовці проекту Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1379 “Деякі питання продовольчої безпеки” та ДП “РКЦ” Мінагропрому України при розробці посібника користувача послуг ІМЦ.

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Уманського державного аграрного університету при викладанні дисциплін “Державне регулювання економіки” та “Міжнародна економіка” (довідка № 1039 від 31.12.2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою, в якій представлені авторський підхід і особисто одержані теоретичні й практичні результати щодо обґрунтування й вдосконалення організаційно-економічного механізму агропродовольчої політики за умов забезпечення продовольчої незалежності та продовольчої безпеки.

Апробація результатів дослідження. Науковий зміст основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювалися та знайшли позитивне схвалення на 7 Міжнародних та Всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Публікації. За результатами виконаних досліджень автором опубліковано 18 наукових праць (9 – у фахових виданнях) загальним обсягом 10,7 ум. друк. арк., з них особисто автору належить 4,81 ум. друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, зміст яких викладено на 199 сторінках комп’ютерного тексту, та списку використаних джерел (188 найменувань) і додатків. Дисертація містить 75 таблиць та 61 рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, об’єкт і предмет дослідження, методологічну базу, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі “**Агропродовольча політика як інструмент формування стабільної системи продовольчого забезпечення**” досліджені теоретичні та методичні засади агропродовольчої політики та її місця у забезпеченні національних інтересів України; досвід реалізації агропродовольчої політики на прикладі продовольчого забезпечення держав-учасниць СНД; формування підходів до створення системи стабільного продовольчого забезпечення на загальнонаціональному рівні; питання формування узгодженої агропромислової політики держав-учасниць СНД.

Світова економічна криза засвідчила, що ринкова економіка не містить достатньо елементів саморегулювання. Агропродовольча політика – сукупність заходів, здійснюваних державою, які створюють умови для підвищення рівня та якості життя населення, охоплюють як ефективний розвиток АПК, його зовнішньоекономічну діяльність, так і проблеми фізичної й економічної доступності населення до збалансованого та якісного харчування. Автор розділяє погляди О.І. Гойчук щодо поняття “агропродовольча політика”, згідно яких найважливішим напрямом державної агропродовольчої політики є підтримка продовольчої безпеки.

Продовольча безпека включає заходи щодо формування необхідних резервів продовольства, підтримку стабільності продовольчого ринку, гарантії фізичної та

економічної доступності продуктів харчування для усіх верств населення. Однією з особливостей сучасного стану системи продовольчого забезпечення є те, що при відсутності дефіциту внаслідок падіння купівельної спроможності населення, низької заробітної плати і високих цін, рівень споживання продуктів харчування населенням знижується.

Здійснення ефективної агропродовольчої політики обумовлює необхідність постійного державного регулювання, орієнтованого на підтримку загального рівня прибутковості в АПК шляхом надання підтримки селу, стимулювання платоспроможного попиту, антимонопольне регулювання, проведення політики раціонального протекціонізму, забезпечення вітчизняним товаровиробникам сприятливих умов для конкуренції із зовнішнім ринком. Система державного регулювання повинна сприяти розвитку ринкової інфраструктури, підтримці стабільної сприятливої кон'юнктури шляхом активного державного інвестування, забезпечення села пільговими кредитами.

Агропродовольча політика є одним із важливих аспектів економічної політики держави. В економічно розвинених країнах світу забезпечення населення продовольством визнається найважливішим національним пріоритетом, в реалізації якого бере активну участь держава. У зв'язку з тим, що продовольча політика спрямована на забезпечення стійкого виробництва основних продуктів харчування і доступності їх одержання і використання всіма верствами населення, вона є найважливішою складовою національної безпеки. Агропродовольча політика є системою, яка ефективно функціонує і повинна забезпечувати всі прошарки населення продуктами харчування згідно з прийнятими фізіологічними нормами споживання за рахунок власного виробництва і раціональності надходження необхідного імпорту тих продуктів, для виробництва яких немає умов на вітчизняному ринку.

Ефективність агропродовольчої політики перебуває у прямій залежності від загальноекономічних процесів, які відбуваються в суспільстві; ефективності функціонування суспільного виробництва; раціональній диференціації доходів населення; рівня безробіття. Зростання раціонального споживання продуктів харчування можливо при забезпеченні макроекономічної стабілізації, зростанні реальних доходів населення. Агропродовольча політика як складова економічної та соціальної політики країни повинна базуватися на основних напрямках державної економічної політики, сприяти підвищенню добробуту населення, подоланню бідності, раціональним змінам структури споживання, поліпшенню демографічного стану в країні, охороні й зміцненню здоров'я людини.

Ознаками ефективної агропродовольчої політики є: потенційна фізична доступність продуктів харчування для кожного жителя країни; економічна можливість придбання продовольства всіма соціальними групами населення на основі підвищення його життєвого рівня; регулярне споживання продуктів харчування високої якості та у кількості, достатній для раціонального споживання згідно з чинними світовими стандартами та нормами. Для здійснення ефективної агропродовольчої політики на державному рівні країна повинна виробляти (або імпортувати) необхідну кількість продуктів належної якості, зберігати і розповсюджувати їх, забезпечувати справедливий та прозорий доступ до продовольства. Збереження безпечної та стабільної пропозиції продовольства часто розглядається урядами як важливий компонент національної безпеки держави.

Надійність проведення ефективної агропродовольчої політики держави

забезпечується, в першу чергу, виробництвом власних продуктів, а також наявністю засобів, необхідних для забезпечення імпорту продовольства в потрібних обсягах та належної якості. Проте вирішення проблеми забезпечення населення продовольством безпосередньо пов'язане із можливостями країни використовувати переважно власне виробництво при максимальних гарантіях забезпечення економічної безпеки.

Проаналізовано досвід реалізації агропродовольчої політики на прикладі продовольчого забезпечення держав-учасниць СНД та питання формування узгодженої агропромислової політики державами Співдружності.

У 2008 р. позитивне сальдо у взаємній торгівлі кожної країни з іншими країнами Співдружності залишалося тільки у Росії: профіцит в торгівлі Росії з країнами СНД за I півріччя 2008 р. склав 17 848 млн. дол. США (у I півріччі 2007 р. профіцит дорівнював 9 653 млн. дол. США). Серед країн СНД найбільший зовнішньоторговельний дефіцит у взаємній торгівлі в I півріччі 2008 р. був в Україні – 6 058 млн. дол. США (експорт в країни СНД – 11 550 млн. дол. США, імпорт – 17 608 млн. дол. США).

Наведено, що найважливішим напрямом економічної інтеграції в аграрній сфері держав Співдружності є створення спільного аграрного ринку СНД, тому проаналізовано динаміку розвитку АПК держав-учасниць СНД та запропоновано заходи щодо формування спільного агроринку на основі послідовної інтеграції ринків окремих видів товарів і послуг.

У другому розділі **“Створення системи стабільного продовольчого забезпечення в умовах ринкових перетворень”** розглянуті підсумки аналізу динаміки виробництва основних продуктів харчування та стану забезпечення продовольчої безпеки в Україні, визначені основні індикатори ПБ та обґрунтована доцільність їх застосування, запропоновані основні заходи і напрями забезпечення продовольчої безпеки в Україні.

Аналіз динаміки виробництва і споживання основних продуктів харчування свідчить, що Україна має значні можливості для розвитку аграрного сектора, перетворення його у високоефективний, експортоспроможний сектор економіки, здатний забезпечити продовольчої безпеки держави. На Україну припадає майже третина запасу чорнозему та 27 % орної землі в Європі (на одну особу в Україні припадає 0,68 га орної землі, тоді як у Європі цей показник становить у цілому 0,25 га, у тому числі у Польщі – 0,30 га, Франції – 0,31 га).

На цей час у розвитку АПК залишається низка дуже складних проблем, які не лише перейшли у спадок від старої адміністративно-командної системи, а й стали результатом окремих помилок у його реформуванні. До зазначених проблем належать такі, як недосконала структура виробництва; низька ефективність сільськогосподарських підприємств; неузгодженість основних цінових пропорцій; нераціональне використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення; суттєва зношеність основних виробничих фондів; недосконалість механізмів інвестиційного забезпечення; стан соціальної сфери села тощо.

В дисертації ретельно розглянуто питання визначення основних критеріїв та індикаторів (показників), які мають характеризувати кількісний та якісний стан продовольчої безпеки у статичній та динамічній.

Проектом Указу Президента України "Про стратегію забезпечення економічної безпеки України" визначено, що стан національної економіки, який відповідає вимогам економічної безпеки, характеризується певною сукупністю критеріїв та індикаторів (кількісних показників).

До основних індикаторів, що характеризують стан продовольчої безпеки, відносяться наступні: стан забезпечення продовольчої незалежності; стан продовольчої безпеки згідно з методикою ФАО; доступність до продовольства; підтримка потрібного рівня продовольчої безпеки; формування обсягів державного продовольчого резерву; рівень добової калорійності харчування та життєдіяльності людини; рівень продовольчого забезпечення; структура балансу продовольчих ресурсів; рівень забезпеченості населення країни продовольством; рівень імпортої залежності та ємності продовольчого ринку; рівень державної підтримки продовольчої безпеки; душеве забезпечення потреби населення у сільськогосподарській продукції згідно з медичними (фізіологічними) нормами споживання; критерії продовольчої безпеки; продовольчий розрив; відповідність обсягів виробництва і використання продуктів харчування; самозабезпеченість; ефективність сільськогосподарського виробництва; соціальні стандарти; конкурентоспроможність.

Відповідно до світових стандартів продовольча безпека країни забезпечується за умови, коли в країні виробляється близько 80 % споживчих продуктів харчування та коли країна спеціалізується на виробництві того чи іншого виду продовольства, експорт якого дозволяє отримувати позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу за продуктами харчування. Продовольча безпека може вважатися забезпеченою, коли, крім виробництва необхідного обсягу продовольства, здійснюється додатковий його випуск в обсязі страхового запасу на рівні економічно розвинених країн світу (20 %). Стратегічні продовольчі резерви держави повинні забезпечувати можливість споживання населенням продовольства у розмірах споживчого кошика в умовах стихійних лих або при інших екстремальних умовах на термін до 60 днів.

Згідно з методикою ФАО, стан продовольчої безпеки оцінюється двома показниками: запасами зерна, які залишилися на зберігання до урожаю майбутнього року, та обсягами його виробництва на душу населення. Динаміка запасів свідчить про співвідношення обсягів виробництва і споживання. Оцінка продовольчого забезпечення щодо наявності запасів зерна і достатності обсягів виробництва на душу населення дає можливість визначати імовірність загрози голоду. Вона достатня для оцінки безпеки на високих рівнях, тобто глобальному, субрегіональному і міжгалузевому, але недостатня для державного і внутрідержавного рівнів (місцевого, соціальних груп населення, домашніх господарств).

Ступінь продовольчої безпеки держави (ФАО) оцінюється за трьома рівнями:

1) оптимальний (достатній) – баланс ресурсів є достатнім для забезпечення внутрішнього продовольчого ринку за рахунок власного виробництва у межах 80 – 85 %, експорт – 15 – 20 %, імпорт – 15 – 20 %;

2) недостатній – рівень виробництва, нижче якого виникає залежність від імпорту, повинен забезпечувати баланс внутрішнього ринку продовольства за рахунок власного виробництва у межах більш 60, але не менше 80 %;

3) критичний – рівень виробництва, нижче якого виникає повна залежність від імпорту, повинен забезпечувати баланс внутрішнього ринку продовольства за рахунок власного виробництва в межах 60 %.

Основним напрямом використання індикаторів продовольчої безпеки з метою підвищення рівня керування є впровадження оперативного моніторингу стану продовольчої безпеки. Як уявляється, до моніторингу доцільно обов'язково включати індикатори відповідності споживання певних продуктів харчування на душу

населення медичній (фізіологічній) нормі споживання, індикатори рівня продовольчої незалежності, продовольчої безпеки, повної продовольчої безпеки та конкурентоспроможності.

Найбільш універсальними індикаторами стану продовольчої безпеки є індикатори рівня та дефіциту продовольчого споживання. Індикатор рівня продовольчого споживання визначається співвідношенням відповідного продовольчого продукту на душу населення до раціональної норми харчування (у %). В Україні використовуються раціональні норми харчування, розроблені Українським НДІ харчування.

Економічна доступність продовольства характеризує можливість придбання різними соціальними групами населення необхідних продовольчих товарів і забезпечується державною підтримкою рівноваги рівнів цін на продукти харчування і доходів з тим, щоб витрати на продовольство не перевищували 50 %, а в перспективі – 30 – 35 % від загальних витрат населення.

У міжнародній статистиці продовольчої безпеки вимірюється рівнем калорійності добового раціону харчування населення. У процесі моніторингу стану продовольчої забезпеченості використовується енергетичний критерій (добова калорійність харчування людини). Критична межа (ФАО) становить 50 % середньостатистичної фізіологічної норми людини (3000 Ккал/добу).

Запропоновані конкретні заходи і напрями забезпечення продовольчої безпеки.

Відмінна риса стану продовольчої безпеки в Україні полягає в тім, що дефіциту продуктів харчування немає, але рівень його споживання внаслідок зниження купівельної спроможності населення, низької заробітної плати і високих цін знижується.

Розробка і здійснення заходів у сфері продовольчої безпеки країни вимагає наукового забезпечення, включаючи цільові дослідження щодо розроблення теоретичних аспектів продовольчої безпеки, обґрунтування її перспективних рівнів, критеріїв і параметрів, удосконалення економічного механізму формування і функціонування інфраструктури продовольчого ринку, створення нормативної бази продовольчого забезпечення країни, регіонів, окремих категорій населення, дослідження тенденцій розвитку АПК, стійкості розвитку сільського господарства і сільської місцевості.

Забезпечення продовольчої безпеки пов'язане з досягненням стабільного економічного зростання аграрного сектора шляхом створення належних умов для розвитку ефективного підприємництва, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, виробництва життєво важливих продуктів в обсязі, який задовольняє потребам населення України у відповідних продуктах відповідно до встановлених медико-санітарних норм харчування на мінімально доступному рівні. З цією метою треба розробити і реалізувати комплекс юридично-правових, економічних, організаційних заходів щодо забезпечення виробництва агропродовольчої продукції у достатній кількості з урахуванням забезпечення доступності населення до життєво важливих продуктів харчування, попередження надзвичайних продовольчих станів.

Підкреслено роль держави у створенні механізму фінансування підприємств АПК. Це пов'язано з тим, що фінансова підтримка держави покликана стимулювати підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, структурну перебудову і адаптацію товаровиробників до діяльності в новому ринковому

середовищі, розвиток інфраструктури ринку, підтримувати стратегічно важливі виробництва і об'єкти, створювати умови нормальної конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках, забезпечувати умови, критерії і параметри продовольчої безпеки країни в цілому та її регіонів – зокрема.

Першочерговими заходами щодо забезпечення продовольчої безпеки є подальше поглиблення земельної реформи; удосконалення існуючих форм господарювання шляхом стимулювання розвитку великотоварних господарств, формування інтегрованих структур кооперативного типу в сферах виробництва, зберігання, переробки та збуту сільськогосподарської продукції, сервісного обслуговування, державної підтримки фермерських і особистих господарств; удосконалення системи банківських послуг; реформування амортизаційної та податкової політики; впровадження цінової політики на основі вільного ціноутворення у поєднанні з елементами державного регулювання та посилення антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергоносії та послуги, споживані сільськогосподарськими товаровиробниками; здійснення державою заставних та інтервенційних операцій; удосконалення аграрного ринку шляхом забезпечення відповідності чинної системи стандартизації та сертифікації міжнародним вимогам; технічне переоснащення аграрного сектора на основі урахування сучасних вимог сільськогосподарського виробництва; розвиток фінансового лізингу.

Важливим уявляється посилення впливу держави та юридичної відповідальності, державного контролю і наведення елементарного юридичного порядку, концентрація і ефективне використання інвестиційних ресурсів, сприяння інноваційній діяльності, забезпечення соціальної стабільності, покращання соціальної інфраструктури села.

У третьому розділі **“Застосування методів математичного моделювання для забезпечення ефективної продовольчої політики”** запропоновано розроблена здобувачем інформаційна модель взаємозв'язаних показників і факторів продовольчої безпеки; методика визначення її основних індикаторів як засобу регулювання обсягів виробництва і споживання продовольства населенням України; модельне дослідження регулювання підвищення рівня оплати праці як засобу забезпечення ефективної агропродовольчої політики; розглянуто питання вдосконалення державного управління в аграрному секторі на базі застосування сучасних рішень ІТ-індустрії з метою створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення аграрного сектора економіки України та шляхи реалізації положень "Стратегії економічного розвитку Співдружності Незалежних Держав до 2020 року" щодо створення мережі ІМЦ як пріоритетного напрямку економічної співпраці в напрямі створення спільного торговельного простору, з першим кроком – створенням спільного аграрного ринку СНД на основі послідовної інтеграції ринків окремих видів товарів і послуг.

Основним змістом проведеного дослідження факторів продовольчої безпеки є розрахунок коефіцієнтів парної кореляції для всіх взятих до уваги показників з подальшим аналізом результатів розрахунків. Визначено перелік показників-факторів продовольчої безпеки з урахуванням їх можливого впливу на індикатори продовольчої безпеки та наявності даних для побудови динамічних рядів їх значень за 1999 – 2006 рр.

За результатами розрахунків побудовано матрицю коефіцієнтів кореляції показників-факторів продовольчої безпеки, в якій на перетині рядків і графів наведені

коефіцієнти кореляції між відповідними факторами. Найбільш змістовною, вочевидь, є кореляція наступних пар факторів (коефіцієнти кореляції, абсолютні значення яких перевищують 0,9):

- Співвідношення виробництва і споживання м'яса і м'ясопродуктів на одну особу та динаміка виробництва м'яса (у забійній вазі) на одну особу
- Співвідношення виробництва і споживання молока на одну особу та динаміка виробництва м'яса (у забійній вазі) на одну особу
- Співвідношення виробництва і споживання олії на одну особу та динаміка виробництва олії на одну особу
- Співвідношення виробництва і споживання яєць на одну особу та динаміка виробництва яєць на одну особу
- Співвідношення виробництва і споживання цукру на одну особу та динаміка виробництва цукру на одну особу
- Співвідношення виробництва і споживання картоплі на одну особу та динаміка виробництва картоплі на одну особу
- Співвідношення виробництва і споживання овочів на одну особу та динаміка виробництва овочів на одну особу
- Співвідношення виробництва і споживання овочів на одну особу та урожайність овочів з 1 га
- Загальна площа сільськогосподарських угідь та поголів'я корів
- Загальна площа сільськогосподарських угідь та ВВП у розрахунку на одну особу
- Загальна площа сільськогосподарських угідь та фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування
- Загальна площа сільськогосподарських угідь та середньомісячна номінальна заробітна плата
- Загальна площа сільськогосподарських угідь та середньорічна кількість найманих робітників у сільському господарстві
- Загальна площа сільськогосподарських угідь та парк тракторів, зернозбиральних комбайнів та вантажних автомобілів
- Загальна площа сільськогосподарських угідь та інвестиції в основний капітал у сільському господарстві, мисливстві та пов'язані з ними послуги
- Загальна площа сільськогосподарських угідь та динаміка виробництва валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.)
- Посівні площі та виробництво на душу населення зернових культур
- Посівні площі та урожайність зернових культур
- Посівні площі кормових культур та поголів'я великої рогатої худоби
- Поголів'я великої рогатої худоби та фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування
- Поголів'я великої рогатої худоби та ВДВ, сформована у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві
- Поголів'я великої рогатої худоби та парк тракторів, зернозбиральних комбайнів та вантажних автомобілів
- Поголів'я птиці та ВВП у розрахунку на одну особу
- Поголів'я птиці та прямі іноземні інвестиції в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги
- Динаміка виробництва на одну особу та урожайність зернових культур

- Динаміка виробництва на одну особу та урожайність картоплі
- Динаміка виробництва на одну особу та урожайність овочів
- Витрати на продовольчі товари та грошові доходи домогосподарств
- Витрати домогосподарств на продовольчі товари та ВВП у розрахунку на одну особу
- Витрати домогосподарств на продовольчі товари та ВДВ, сформована у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві
- Грошові доходи домогосподарств та основні засоби у сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві
- Середньорічна кількість найманих робітників у сільському господарстві та парк тракторів, зернозбиральних комбайнів та вантажних автомобілів
- Прямі іноземні інвестиції в сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги та виробництво валової продукції сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 р.).

Наведені у дисертації результати кореляційного аналізу факторів продовольчої безпеки можуть бути використані при проведенні аналізу впливу можливих змін факторів на значення індикаторів продовольчої безпеки.

Авторський підхід застосовано при розробці методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, яка є основою моніторингу продовольчої безпеки та формування підходів до відповідної агропродовольчої політики. Проведено оцінювання стану продовольчої безпеки в 2007 р. за наступними індикаторами: добова енергетична цінність раціону людини, достатність споживання окремого продукту, достатність запасів зерна у державних ресурсах, економічна доступність продуктів харчування, диференціація вартості харчування за соціальними групами, ємність внутрішнього ринку окремих продуктів, продовольча незалежність у розрізі окремих видів продуктів. Відбулося покращання (порівняно з 2006 р.) соціальної складової продовольчої безпеки: середньодушкове споживання продовольства населенням зросло за більшістю продовольчих груп; зменшилося розшарування соціальних груп населення за показником продовольчих затрат. Проте власні енергетичні потреби населення на 75 % задовольняються за рахунок продуктів рослинного походження (хлібопродукти та картопля), які є економічно більш доступними, а тому споживання молоко- та м'ясопродуктів на 40 % менше від раціональних норм.

Головним джерелом підвищення добробуту працівника і основним засобом спонукання суспільства до високопродуктивної й якісної праці є гідна заробітна плата. Корінні економічні перетворення в державах-учасниках СНД привели до лібералізації соціально-трудових відносин. На державному рівні вже не здійснюється керування заробітною платою, контроль її організації на підприємствах, а ринкові регулятори ще не запрацювали повною силою. Частка оплати праці у ВВП в Україні, як і в усіх державах колишнього СРСР, значно відстає від аналогічної частки в економічно розвинених країнах світу.

Частка фонду оплати праці у ВВП найманих робітників (%, 2005 р.): США – 59,4; Великобританія – 55,9; Франція – 52,2; Німеччина – 50,4; Україна – лише 28,2.

Для визначення оптимальної частки фонду оплати праці найманих робітників у ВВП та оцінювання рівня тіньового ВВП застосовано науково-методичний підхід, основою якого є функція сукупної пропозиції, побудована на базі виробничій функції Кобба–Дугласа. На основі запропонованих методів визначено існуючу і оптимальну частки фонду оплати праці найманих робітників у ВВП сільського господарства

України (% , рік):

існуюча – 14,7 (2002); 16,1 (2003); 14,7 (2004); 15,6 (2005); 16,2 (2006); 19,6 (2007);
оптимальна – 0,3 (2002); 50,9 (2003); 50,7 (2004); 50,7 (2005); 51,7 (2006); 51,7 (2007).

Дослідження свідчать, що в Україні найбільше відстає від оптимальної оплати праці сільське господарство.

Відзначено, що збільшення заробітної плати у номінальному і реальному вимірі ще не означає підвищення рівня життя населення. Розглянуто динаміку частки тіньової економіки та заробітної плати сільського господарства відносно офіційної та сумарної (з урахуванням тіньової економіки) ВДВ сільського господарства, що дає висновок – заробітна плата у сільському господарстві відстає від оптимальної майже в 5 разів.

Визначено підхід до створення системи економічного моніторингу в мережі ІМЦ на базі застосування сучасних рішень ІТ-індустрії, спрямованої на підвищення рівня керованості аграрним сектором в умовах реформування та переходу на ринкові моделі економічного розвитку в умовах глобалізації, а також на підвищення рейтингу українських сільськогосподарських та продовольчих товарів на внутрішньому й зовнішньому ринках та у глобальних електронних торговельних системах. Підключення агровиробників до державної мережі ІМЦ забезпечить створення в аграрному секторі спільного інформаційного простору з інтеграцією інформаційних ресурсів в єдиному форматі та розгортанням єдиної системи електронного обміну інформацією. Одним з найважливіших сервісів ІМЦ є розгортання системи моніторингу цін, ринків і видів економічної діяльності, яка виступає системоутвірним елементом для систем державного і ринкового управління.

Моніторинг цін, ринків, ресурсопотоків і видів економічної діяльності забезпечує здійснення своєчасного попереджування кризових явищ на ресурсних ринках і динамічно балансувати коливання цін, уникаючи соціальної напруги і неконтрольованих економічних наслідків при шоківих змінах цін (тарифів), особливо на споживацькому ринку.

Створення в Україні національного сегмента мережі ІМЦ країн СНД забезпечить пріоритет України та участь держави як інвестиційного суб'єкта у глобальній інформаційній спільноті, розширює можливості щодо здійснення зовнішньоекономічної діяльності українських агропідприємств та сільгоспвиробників.

Підкреслено необхідність урядової підтримки щодо застосування мережі ІМЦ, що забезпечить формування в Україні інформаційного суспільства на базі розвитку прикладних сервісів (електронної торгівлі, дистанційного навчання, електронного урядування) та буде сприяти вирішенню питань, пов'язаних як з рівнем продовольчого забезпечення населення держави, так і з підвищенням конкурентоспроможності та прискоренням соціально-економічного розвитку України.

ВИСНОВКИ

Дисертація присвячена вирішенню актуальних і важливих для економіки країни наукових та практичних завдань щодо створення організаційно-економічного механізму формування ефективної агропродовольчої політики держави. На основі застосування системного підходу, ідей і методів економічної теорії, економіко-математичного моделювання, сучасних рішень ІТ-індустрії отримані теоретичні й практичні результати, впровадження яких дає змогу суттєво поліпшити показники

забезпечення продовольчої безпеки держави.

У дисертації одержані такі основні теоретичні й практичні результати.

1. Сьогоднішній стан вітчизняної економіки не забезпечує здатності держави до стійкого й ефективного економічного розвитку, а сфера виробництва продовольства не відповідає допустимим межам показників та індикаторів продовольчої безпеки. Світова економічна криза засвідчила, що ринкова економіка не має достатньо елементів саморегулювання.

2. Визначено доцільність розглядати продовольчу безпеку як пріоритет агропродовольчої політики. Агропродовольча політика – сукупність заходів, здійснюваних державою, які створюють умови для підвищення рівня та якості життя населення, охоплюють як ефективний розвиток АПК, так і проблеми фізичної й економічної доступності населення до збалансованого та якісного харчування.

3. Функціонування механізму забезпечення продовольчої безпеки вимагає визначення критеріїв і інструментарію оцінювання рівня безпеки. Критерії продовольчої безпеки можуть бути різними на певних періодах розвитку економіки країни, тому своєчасна зміна пріоритетів їх забезпечення може сприяти не лише досягненню певного рівня розвитку економіки у світовому масштабі, а й можливість виживання нації під час економічної кризи. У процесі розробки заходів й ухвалення рішень із забезпечення продовольчої безпеки необхідно зважати на її системну сутність.

4. Розроблено інформаційну модель системи взаємозв'язаних показників та факторів ПБ, яка ґрунтується на проведенні статистичного аналізу динамічних рядів показників за 1999 – 2006 рр. Виконано кореляційний аналіз індикаторів продовольчої безпеки. Отримані результати можуть бути використані при проведенні аналізу впливу можливих змін факторів на значення індикаторів продовольчої безпеки.

5. Аналіз стану продовольчої безпеки виявив незадовільний стан більшості розглянутих індикаторів. З'ясовано специфіку й обґрунтовано основні завдання щодо розвитку сільськогосподарського виробництва в контексті завдань дотримання вимог продовольчої безпеки, в умовах суттєвого впливу наступних причин: залежність України від імпорتنих поставок за деякими продуктами харчування; зниження обсягів споживання і погіршення якості харчування, що суттєво впливає на скорочення природного приросту населення; низький рівень заробітної плати і повільні темпи її зростання з одночасним зростанням цін, що негативно впливає на доступність населення до повноцінного харчування.

6. Однією з важливих функцій держави є організація системи діагностування і моніторингу економічної, у тому числі продовольчої, безпеки. Діагностика безпеки здійснюється у ході моніторингу загроз національним інтересам країни в сфері економіки, тобто в ході аналізу динаміки соціально-економічного розвитку України з позиції економічної безпеки. Моніторинг повинен стати постійним елементом аналізу коротко- і середньострокового прогнозування і розроблення державної стратегії соціально-економічного розвитку України.

7. Аналіз досвіду економічно розвинених країн щодо регулювання частки оплати праці у ВВП показав, що в Україні ця частка значно занижена, особливо у сільському господарстві. Визначення ефективної державної політики стосовно заробітної плати набуває особливої актуальності й при дослідженні проблеми тіньової економічної діяльності, її впливу на всі сфери державно-політичного і соціально-

економічного життя. Використано новий науково-методичний підхід щодо оцінювання тіньового ВВП та тіньової заробітної плати.

8. Визначено підхід до створення системи економічного моніторингу в мережі ІМЦ на базі застосування сучасних рішень ІТ-індустрії, спрямованої на підвищення рівня керованості аграрним сектором в умовах реформування та переходу на ринкові моделі економічного розвитку в умовах глобалізації. Підключення агропідприємств та сільгоспвиробників до державної мережі ІМЦ забезпечить створення в аграрному секторі спільного інформаційного простору з інтеграцією інформаційних ресурсів в єдиному форматі та розгортанням єдиної системи електронного обміну інформацією.

9. Сучасне інформаційне обслуговування суб'єктів агропродовольчих ринків має бути визнане одним з першочергових напрямів державної аграрної політики, оскільки ринкова інформація є одним з найважливіших чинників виробництва, що істотно впливають на створення конкурентного середовища на агропродовольчих ринках. Підкреслено необхідність урядової підтримки щодо застосування мережі ІМЦ, що буде сприяти вирішенню питань, пов'язаних як з рівнем продовольчого забезпечення населення держави, так і з підвищенням конкурентоспроможності та прискоренням соціально-економічного розвитку України.

10. Проаналізовано стан АПК держав-учасниць СНД. Ключове значення у взаємних економічних відносинах держави-учасниці СНД надають завершенню формування зони вільної торгівлі та її вдосконалення відповідно до норм і правил СОТ. Найважливішим напрямом економічної співпраці в аграрній сфері держав Співдружності є створення спільного аграрного ринку на основі послідовної інтеграції ринків окремих видів товарів і послуг.

11. Основною метою спільних заходів щодо підвищення продовольчої безпеки держав-учасниць СНД є формування узгодженої агропромислової політики на основі вироблення й своєчасної реалізації заходів реагування на дисбаланс продовольчих ринків.

12. Узгоджена агропромислова політика держав Співдружності особливо актуальна в умовах негативного впливу світової фінансової, економічної та можливої продовольчої кризи. Підкреслено своєчасність та важливість застосування у сфері АПК держав-учасниць СНД міждержавної мережі ІМЦ.

ПЕРЕЛИК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Любіч О.О., Макаrchук О.І., Слівак А.Є., Хутько І.В., Котвицька Н.М. Продовольча безпека: індикатори, моніторинг, заходи. – К. : Наук. вид. ДНДІМЕ Мінекономіки України. – У 2-х т. – Т. 1. – 2007. – 71 с. (2,96 ум. друк. арк., особистий внесок здобувача – визначення індикаторів ПБ та моніторинг стану ПБ України в 2006 р. – 0,75 ум. друк. арк.).

2. Любіч О.О., Макаrchук О.І., Слівак А.Є., Хутько І.В., Котвицька Н.М. Продовольча безпека: індикатори, моніторинг, заходи. – К. : Наук. вид. ДНДІМЕ Мінекономіки України. – У 2-х т. – Т. 2. – 2007. – 85 с. (3,54 ум. друк. арк., особистий внесок здобувача – виконання статистичних досліджень динамічних рядів показників ПБ. – 0,65 ум. друк. арк.).

3. Котвицька Н.М. Схема функціонування і порядок створення системи моніторингу стійкого розвитку економіки // Наук.-техн. інформація. – Вип. 4(26). –

К., 2005. – С. 36–38. (0,13 ум. друк. арк.).

4. Котвицька Н.М. Роль фінансової системи у забезпеченні стійкого розвитку економіки // Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України : Зб. наук. пр. – Вип. 6. – К. : ДНДІМЕ Мінекономіки України, 2005. – С. 91 – 99. (0,38 ум. друк. арк.).

5. Котвицька Н.М., Камінська О.С. Забезпечення узгодженості параметрів основних показників сталого розвитку економіки країни // Пробл. науки. – Вип. 1. – К., 2006. – С. 20–26. (0,3 ум. друк. арк., особистий внесок здобувача – постановка задачі, визначення показників. – 0,15 ум. друк. арк.).

6. Любіч О.О., Котвицька Н.М. Формування узгодженої агропромислової політики держав-учасниць СНД // Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України : Зб. наук. пр. – Вип. 9. – К. : ДНДІМЕ Мінекономіки України, 2008. – С. 130 – 140 (0,45 ум. друк. арк., особистий внесок здобувача – пропозиції щодо застосування інформаційних технологій. – 0,15 ум. друк. арк.).

7. Котвицька Н.М. Особливості забезпечення економічної безпеки при переході на інноваційний шлях розвитку економіки України // Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України: Зб. наук. пр. – Вип. 7. – К.: ДНДІМЕ Мінекономіки України, 2006. – С. 32– 41. (0,45 ум. друк. арк.).

8. Котвицька Н.М. Сприятливий інвестиційний клімат як фактор забезпечення стійкого економічного розвитку // Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України : Зб. наук. пр. – Вип. 8. – К. : ДНДІМЕ Мінекономіки України, 2007. – С. 55–59 (0,25 ум. друк. арк.).

9. Котвицька Н.М. Продовольча безпека як фактор сталого розвитку держави // Економіка: пробл. теорії та практики: Зб. наук. пр. – Вип. 237. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2008. – С. 1360–1369. (0,42 ум. друк. арк.).

10. Котвицька Н.М. Методичні підходи щодо створення системи моніторингу стійкого розвитку економіки // Держава та регіони. – Запоріжжя, 2006. – № 3. – С. 156 – 159. (0,17 ум. друк. арк.).

11. Котвицька Н.М. Агропродовольча політика в умовах глобалізації // Економіка: пробл. теорії та практики : Зб. наук. пр. – Вип. 242. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 394–405. (0,50 ум. друк. арк.).

12. Желябовский Ю.Г., Каминская Е.С., Котвицкая Н.Н., Любич А.А. Экономическая безопасность и электронный информационный ресурс / Материалы V Межд. науч.-техн. конф. "Электронные информационные ресурсы: пробл. формирования, обработки, распределения, защиты и использования". – К. : УкрИНТЭИ, 2005. – С. 22–24. (0,13 ум. друк. арк., особистий внесок здобувача – постановка задачі. – 0,03 ум. друк. арк.).

13. Котвицька Н.М. Електронний інформаційний ресурс як елемент системи моніторингу для забезпечення стійкого розвитку економіки // Зб. матеріалів 6-ї Міжнар. наук.-техн. конф. К., 2006. – С. 81–82. (0,08 ум. друк. арк.).

14. Котвицька Н.М. Основні напрями забезпечення стійкого розвитку функціонування фінансової системи держави // Материалы VI Междунар. науч.-техн. конф. "Электронные информационные ресурсы: пробл. формирования, обработки, распределения, защиты и использования". – К. : УкрИНТЭИ, 2006. – С. 118–120. (0,12 ум. друк. арк.).

15. Котвицька Н.М. Шляхи визначення інвестиційної безпеки в умовах переходу до інноваційної економіки // Матеріали Всеукр. наук. конф. молодих

вчених. – Уманський держ. аграр. ун-т, 2008. – С. 75–77. (0,12 ум. друк. арк.).

16. Котвицька Н.М. Методичні підходи щодо створення системи моніторингу стійкого розвитку економіки // 3б. матеріалів міжнар. наук. конф. – Умань, 2008. – С. 77. (0,04 ум. друк. арк.).

17. Котвицька Н.М. Сприятливий інвестиційний клімат як фактор забезпечення стійкого економічного розвитку // Матеріали наук.-практ. конф. "Соціально-економічні аспекти формування громадянського суспільства в Україні", 2008. – Уманський держ. аграр. ун-т. – С. 72–75. (0,17 ум. друк. арк.).

18. Котвицька Н.М. Питання формування агропродовольчої політики держави // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. "Економіка України: стратегічне планування". – Уманський держ. пед. ун-т, 2008. – С. 45–47. (0,13 ум. друк. арк.).

Анотація

Котвицька Н.М. Організаційно-економічні засади ефективної агропродовольчої політики в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. – Інститут законодавства Верховної Ради України, Київ, 2009.

Дисертація присвячена вирішенню актуальних і важливих для економіки країни наукових та практичних завдань щодо створення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної агропродовольчої політики держави.

На основі застосування системного підходу, ідей і методів економічної теорії, економіко-математичного моделювання, сучасних рішень ІТ-індустрії отримані теоретичні й практичні результати, впровадження яких дає змогу суттєво поліпшити показники забезпечення ПБ держави. Розроблено й обґрунтовано низку математичних моделей і методів оптимізації при здійсненні управління організаційно-економічним механізмом забезпечення ефективної продовольчої політики в Україні. Визначено склад, зміст, структуру показників, індикаторів, критеріїв системи продовольчої незалежності й ПБ та відповідних порогових значень; розроблені конкретні заходи щодо оптимізації системи індикаторів продовольчої незалежності й ПБ; розроблені інформаційні моделі взаємопов'язаних показників та факторів ПБ на основі аналізу стану продовольчих ринків України; створено методiku визначення основних індикаторів ПБ. Розглянуто основні напрями щодо утворення узгодженої агропродовольчої політики держав Співдружності, яка дозволить забезпечити динамічний розвиток всіх сфер АПК, підвищення його конкурентоспроможності і досягнення на цій основі ПБ кожної країни-учасниці СНД і Співдружності в цілому. Розглянуто питання щодо впровадження системи Міждержавних інформаційно-маркетингових центрів у сфері АПК.

Ключові слова: агропродовольча політика, продовольча безпека, структура показників, індикатори, критерії, порогові значення, інформаційно-маркетингові центри.

Аннотация

Котвицкая Н.Н. Организационно-экономические основы эффективной агропродовольственной политики в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – Экономика и управление национальным хозяйством. –

Институт законодательства Верховной Рады Украины, Киев, 2009.

Диссертация посвящена решению актуальных и важных для экономики страны научных и практических задач создания организационно-экономического механизма обеспечения эффективной агропродовольственной политики государства.

На основе применения системного подхода, идей и методов экономической теории, экономико-математического моделирования, современных ИТ получены теоретические и практические результаты, внедрение которых дает возможность существенно улучшить показатели обеспечения продовольственной безопасности государства.

Проанализированы существующие подходы к созданию систем стабильного обеспечения продовольственной безопасности с учетом опыта экономически развитых стран и стран с подобной экономикой (государства – участники СНГ).

В диссертации получили развитие теоретические основы продовольственной безопасности государства и определения ее места в структуре экономической безопасности страны. Выполнено комплексное исследование составляющих продовольственной безопасности, ее места и роли в условиях трансформации рыночных отношений. Обоснована необходимость государственного регулирования обеспечения продовольственной безопасности.

Выявлены особенности агропродовольственной политики, проводимой с целью повышения продовольственной безопасности. Определены основные концепции продовольственной безопасности, приоритеты развития аграрного сектора экономики, направления государственной поддержки развития агропромышленного комплекса. Определены подходы к исследованию экономической безопасности, ее сущности и связи с продовольственной безопасностью. Усовершенствованы методика диагностики состояния продовольственной безопасности и метод оценки объемов теневого ВВП.

Определен состав, содержание, структура показателей, индикаторов, критериев системы продовольственной независимости и продовольственной безопасности, а также соответствующих пороговых значений; приведен состав системы индикаторов продовольственной независимости и продовольственной безопасности; разработаны информационные модели взаимосвязанных показателей и факторов продовольственной безопасности на основе анализа состояния продовольственных рынков Украины; обоснована методика определения основных индикаторов продовольственной безопасности.

Определены подходы к созданию сети информационно-маркетинговых центров для информационно-аналитического обеспечения аграрного сектора и развития международной торговли сельскохозяйственной продукцией и продовольствием.

Проведенный анализ опыта экономически развитых стран относительно регуляции части оплаты труда в ВВП показал, что в Украине эта часть значительно занижена, особенно в сельском хозяйстве. Использован новый научно-методический подход оценивания уровня теневого ВВП и заработной платы.

Определен подход к созданию системы экономического мониторинга в сети ИМЦ на базе применения современных ИТ, направленной на повышение уровня управляемости аграрным сектором в условиях реформирования и перехода на рыночные модели экономического развития в условиях глобализации путем подключения к государственной сети ИММ, которая обеспечит создание в аграрном секторе общего информационного пространства с интеграцией информационных ресурсов в едином формате и развертыванием единой системы электронного обмена

информацией.

Подчеркнуто, что ключевое значение во взаимных экономических отношениях государства-участники СНГ придают созданию зоны свободной торговли на пространстве СНГ с учетом интересов всех государств Содружества.

Важнейшим направлением экономического сотрудничества в аграрной сфере государств Содружества является создание общего аграрного рынка СНГ на основе последовательной интеграции рынков отдельных видов товаров и услуг.

Рассмотрены основные направления разработки согласованной агропродовольственной политики государств Содружества, которая позволит обеспечить динамическое развитие всех сфер АПК, повышение его конкурентоспособности и достижения на этой основе ПБ каждой страны-участницы СНГ и всего Содружества

в целом. Рассмотрены вопросы внедрения системы Межгосударственных информационно-маркетинговых центров в сферу АПК.

Ключевые слова: агропродовольственная политика, продовольственная безопасность, структура показателей, индикаторы, критерии, пороговые значения, информационно-маркетинговые центры.

Summary

Kotvitska N.M. Economical and organizational backgrounds of effective Ukrainian agricultural and food-production politics. - Manuscript

Thesis on Candidate of economic science Dissertation, specialty 08.00.03 - Economics and National economy management. – Lawmaking Institute of Ukrainian Parliament (Supreme Council), Kiev, 2009.

Dissertation is devoted to actual and important Ukrainian scientific and practical problems in creation of organizational and economical mechanism, which will secure and guarantee the country food-supply politics.

Using the system approach, ideas and methods of the economy theory, economical and mathematical modeling, modern IT technologies, some theoretical and practical results are achieved, which help to improve substantially the indicators of national food-supply system. Several mathematical models and optimization methods for the effective food-supply politics management are developed and well founded. The content, key performance indicators, criteria for the food-supply system are defined, as well as the respective threshold values; specific activities for food-supply security optimization are developed; informational models of food-supply security balanced scorecard are created, using the Ukrainian food markets analysis; key performance indicators of the food-supply security are defined.

Key words: agricultural politics, food-supply security, indicators structure, criteria, threshold values, informative-marketing's centers.